د "ویښ زلمي" ملي مترقي نهضت

ویاړلی غړی

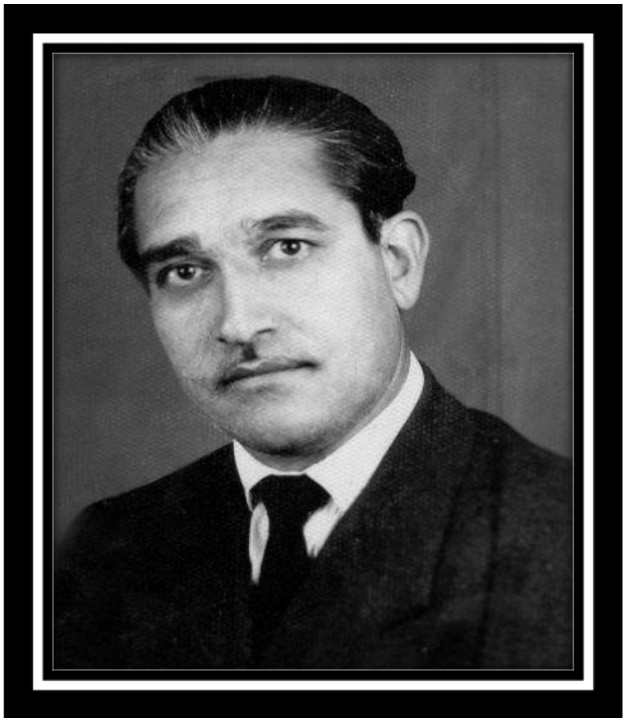

عبدالشکور رشاد

۱۹۲۱ - ۲۰۰۴

د افغانستان او سیمي وتلی او نامتو عالم ،څېړونکی، مؤرخ، لیکوال او شاعر اکاډیمیسن پوهاند رشاد د ۱۹۲۱ م کال د نومبر پر ۱۴ (د ۱۳۰۰ ل کال دلړم د میاشیتي پر درویشتمه نېټه) چې له لویې برتانیې څخه زموږ دګران هیواد افغانستان د سیاسي خپلواکی دوه کاله تېر سوي وه د کندهار ښار د بابړو د کوڅې په یوې مخوري او درنې کورنی کې سترګي دې نړی ته پرانیستې ، چې دې کورنی د سوداګری تر څنګ دعلم او پوهي سره ښه مینه درلوده او پلار یې اروابناد عبدالغفور خان دمروجو علومو د مطالعې خاوند او پر خپلې مورنی ژبي سربېره یې ، په پاړسي عربي ، اردو او انګریزي ژبو پوهیدی او نیکه یې حاجي محمد ایاز خان دخپل وخت مشهور سوداګر او ورنیکه یې (غور نیکه) محمد جان خان ، تر نیکه یې نېك محمد خان او سرنیکه یې لکي صاحب خان چې دیو لك سکو خاوند او دمعاصر افغانستان د بنسټ ایښودنکي ستر احمدشاه بابا (۱۷۴۷ - ۱۷۷۳ م) د وخت له مشهورو خلکو څخه و.

دا کورنی پخوا دپاچا جوړونکو (King Makers) کورنیو څخه بلل کېده ، لکه نور محمد خان بابړ چې (مستوفي الممالك) او ګل محمد خان بابړ چې د (امین الملك) دنده سرته رسوله او دافغانستان ټولي اقتصادي او دهغه دپلان چاري ور دغاړي وې ، دلوي احمدشاه بابا سره یې کورنی دوستي هم درلوده او د هغه د لمسي شهزاده زمان چې وروسته له خپل پلار تیمور شاه څخه پر تخت کښېناست او دشاه زمان په نوم یې شهرت تر لاسه کړ ، خسر یې هم و .

داستاد رشاد په روزنه او پالنه کي په لومړي ګام کي دهغه فاضل پلار مهمه ونډه درلوده ، لکه چې دی خپله د ګوربت مجلې سره په مرکه کي وایي :

"زما لومړی استاد زما پلار و ، پر هغه دي خدای ج ورحمیږي زه یې روزلی ، خو متاسفانه چې د هغه سیوری په ۱۳ کلنی کي زما له سره څخه لیري سو او ما دده له ټول فضیلت څخه استفاده ونه سوه کړای ، تقریباً ۶۹ (اوس ۷۳) کاله وړاندي ما انګرېزي الفبا له پلاره زده کړې او عربي کتابونه مي هم تر مختصر پوري له پلاره سره ویلي دي ، پاړسي کتابونه مي لکه ګلستان ، بوستان ، حافظ او نور ټول له پلاره سره لوستي ، البته نور استادان مي هم درلوده، خو لومړی استاد مي پلار و ."

او همدارنګه د افغانستان په نوم کوم اخبار چې په لاهور کي خپرېدی او پښتو برخه یې درلوده ، د دوی پلار ته را استول کېدی او هغه یې مطالعه کاوه .

خو د خپلي ځیرکتیا له امله ډېر ژر په ۱۹۳۳ م کال کې په لومړي درجه له ښوونځي فارغ او په ۱۹۳۴ م کال یې پر دیارلس کلنی د ښوونکي په توګه رسمي ماموریت پیل کړ ، چې د پوهي او سن دلږوالي له امله یې په کوچني ښوونکي ډېر شهرت پیداکړ چې حتی ډیر شاګردان به یې تر ده مشران هم وه .

په ۱۹۴۶ م کال دکندهار د ښار دانتخابي ټولني رئیس او په ۱۹۴۷ م کال دکندهار د ښاروال مرستیال سو او له ۱۹۴۷ م کال وروسته هندوستان ته ولاړ ، هلته یې خپلو ځانګړو زده کړو او هم یې دپښتنواو پښتو په اړه ژورو څېړونو ته دوام ورکړ ، چې د "لودي پښتانه" کتاب ، چې ۴۲۰ مخونه لري او "سوري پښتانه" چې 400 مخونه لري یې ښه بیلګي دي او دهغه تر څنګ یې هندي ژبي او دیوانګري لیکدود هم زده کړ او څه سانسکریټ او انګرېزي ژبي یې هم وکوتي . ۱۹۵۲ م کال د ویښو ځلمیانو چې د افغانستان لومړي ملي دیموکرات ګوند و ، د استازي په توګه د کندهار د ښاریانو له خوا پارلمان ته انتخاب سو خو دکندهار د والي عبدالغني خان (قلعه بیګي) او دچارواکو دمخالفت په وجه چې د ویښ ځلمیانو او پوهاند رشاد سره یې درلود د دوی د رائیو صندوق د پولیسو له خوا ضبط او دی دښاروالی له تالار او انتخاباتي حوزې را وایستل سو . په ۱۹۵۷ م کال دپښتو ټولني د مسلکي غړي او دکابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د استاد په توګه وپېژندل سو چې وروسته بیا دپښتو ټولني د ریاست مسلکي مرستیال وټاکل سو ، سره له دې چې دکابل پوهنتون دژبو او ادبیاتو د پوهنځي استاد هم و . په ۱۹۶۱ م کال دپخواني شوروي اتحاد دسنت پیرزبورګ (پخوانی لینن ګراد) دښار د ختیځ پېژندني د انستیتوت د پښتو ژبي د استاد په توګه د دوه نیم کاله له پاره ولېږل سو ، چې وروسته افغانستان ته راستون او د کابل پوهنتون د ژبو، ادبیاتو او بشري علومو د پوهنځي په پښتو څانګه کي استاد او بیا د دغه ډیپارټمنټ (څانګي) شف (مشر) سو او د وخت لوړه علمي رتبه پوهاندي یې په ۱۹۷۴ م کال کي تر لاسه کړه، څو د۱۹۷۸ م تر پېښي وروسته ډېر ژر لزوماً تقاعد ته سوق سو، خو ددې رژیم د مخالفت سره سره یې خپلي علمي او فرهنګي اړیکید کابل پوهنتون، د علومو د اکاډمی، علمي ټولنو او کړیو سره وساتلې.

استاد رشاد لومړی شعر په ۱۹۳۴ م کال پر دیارلس کلنی ویلی، خو د هغه لومړی شعر په ۱۹۳۸ م او لومړی څېړنیزه لیکنه په ۱۹۴۱ م کال د افغانستان په مطبوعاتو (طلوع افغان) کي خپاره سوي دي . دده په وینا له ۲۶ کلنی څخه د ویښو ځلمیانو د نهضت غړی و .

د جهاد پر مهال په کابل کي اوسېد، خو مضامین او شعرونه به یې په مستعارو نومونو چې په هیواد کي خطر ورته پیښ نه کړي، د کلفورنیا په Freedom ، د ناروې په مجاهد ولس، جرمني ، اطریش، هند، پېښور ، کراچي او نورو ځایونو کي خپرېدل او چې ډېر به ترخه نه وو او په سمبولیك ډول به پکي د وخت رژیم غندل سوی او ملي جهاد او آزادي ستایل سوې وه ، په کابل کي هم خپرېدل او له ۱۹۹۲ م کال وروسته چې د تنظیمونو تر منځ د واك د ساتلو او یا تر لاسه کولو جګړه پیل او اېتنیکي اختلافاتو ته لمن ووهل سوه، د هغه دغندني په خاطر یې هم شعرونه او لیکني له هیواد څخه دباندي خپرې کړي او د طالبانو په وخت کي په یوه غونډه کي چې د ۱۹۷۹ م کال د روسانو د یرغل د غندني په اړه نیول سوې وه، استاد رشاد د سر په بیه د طالبانو سیاست

د روشنفکرانو او دموکراسی په اړه وغانده او دا یې په ډاګه وویل چي: " زه ویښ ځلمی وم ، یم او اوسم به او دا ګوند هغه ګوند دی چي په افغانستان کي یې د لومړي ځل له پاره د ډیموکراسی بڼغ پورته کړ ."

د ۱۹۷۸ م کال تر پیښبي را وروسته بیا تر ۱۹۹۲ م کال پوري ددوی د سیاستونو د غندني په اړه یوه شعري ټولګه د " ملحد شاهی" په نوم لیکلې او د ۱۹۹۲ م کال څخه بیا تر ۱۹۹۶ م کال پوري یوه شعري ټولګه د"تنظیم شاهی یا ملا شاهی" په نوم لیکلې او وروسته یې د طالبانو تر سقوط پوري د " طالب شاهی" په نوم یوه شعري ټولګه لیکلې ده . استاد د خپل ژوندانه تر وروستی شېبې پوري د زورواکی او بلواکی پر ضد شعرونه او لیکني کړي دي ، خو په څرګند ډول ویلای سو چي ژوند یې تل د چارواکو سره په مخالفت (اپوزیشن) کي تېر سوی دی ، چي نه یې ظالم واکمنان منلي او نه یې پردی واکمنی ، د ډیموکراټ او متعادل سیاست خوښوونکی او ریفورمست دی . په دغه توپیر چي په لړ آزاد چاپېریال کي یې مخالفت څرګند او د اختناق په شرایطو کي به یې په پټه او سمبولونو مخالفت کاوه . له دا ټولو ستونځو سره سره چي په وار وار تعقیب سوی او تهدید سوی و او دا امکان یې هم تر لاسه کړی وو چي څو ځله په شخصي ډول جاپان ، هندوستان ، پاکستان ، یمن، امریکا، سعودي عربستان او نورو هیوادونو ته سفرونه وکړي ، خو خپل هیواد یې خوشي نه کړ او بیرته خپل هیواد ته راستون سوی دی .

اروانښاد استاد به تل دا ویل چي " هیوادپر هر چا ګران دی خو ما ایمان پر راوړی ، که مرم هم به دلته یم او که ژوندی یم هم به دلته یم ."

اروانښاد استاد په پاړسي، عربي، اردو، هندي، روسي او انګریزي ژبو پوهېدی او له ترکي او جاپاني ژبو څخه یې هم استفاده کولای سوای . پر خپلي مورنی ژبي سربېره یې په پاړسي او اردو ژبو کي هم ښه عروضي شاعري کوله ، خو دوی خپل ټول ژوند د پښتو ادب د پرمختګ او ودي په لاره کي تېر کړی دی ، علمي ، ادبي او تاریخي اثار یې لیکلي ، د نړیوالو ادبیاتو ژباړي یې کړي او زیات شعرونه یې زموږ شعري نړی ته ډالی کړي دي . ددوی (۴۹) اثار له سلګونو مقالو سره چاپ سوي دي.